

Иван Вазов

Нощ във вълшебен замък

Две години преди димните кълба от коминя на локомотива да фърчат всред Стара планина, из пролома на Искъра, и ухораздирателния пискун на машината да разбужда ековете на планинските усои и ярове, и черни върволици от влакове, като прескачат въз леки мостове тихо ромонливите вълни на Искъра, да фърлят в тях своята тъмна фърката сянка и да сепват с железния трясък на колелетата вековната тишина на балканските самотии, аз направих едно посещение във вътрешността на Искърския пролом, както господ дал: яхнал на кон. Аз направих повече от едно посещение: бях гост на пролома през цяла нощ.

Да разкажа накъсо това.

Тръгнах от Орландовската воденица да се разходя по Софийско поле на същото кротко и дръгливо конче, което и друг път ми бе служило за подобна разходка; подир един час скитане по лъките край Искъра веднага ми хрумна да проникна в самия вход на пролома, който прави тая река в Стара планина, и да се поскитам малко из неговите самотии. Това беше отдавнашно мое желание, а време ми остаяше доста, за да ида дотам и да се върна вечерта в столицата.

Когато стигнах пролома и влезнах в него, аз не можах да устоя на съблазънта да повидя повечко от живописните негови завои и се оглъбих по-далеко, отколкото мислех. Проломът, глух, див и величествен, на всяка стъпка напред откриваше пред мене нови картини и ненадейности. Аз следвах, и всеки стигнат завои на дивата клисура ме пращаше към други завои, които ми вдъхваше желание да видя какви тайни крие следующия, както ни се случва при прочитането един увлекателен роман, на който всяка нова глава удвоява любопитството и пленява вниманието ни, колкото повече следим нишката на разказа.

По такъв начин, след два часа път из извивките на високите диви урви на клисурата, се отляво на Искъра, на места огледвайки се от коня в неговите вълни или катерейки се по върли и непристъпни пътеки в скалите, надвиснали страховито над дълбоките вирове на реката, аз неусетно се озовах на един шумест връх. Там сметнах, че както беше уморен конят ми от вратоломния път, ако решех да се повърна, щях да бъда принуден да преспя в някое полско село. Реших, прочее, да следвам разходката си и да пренощувам в някое балканско селце. Първото, което стоеше на пътя ми, според картата, беше Реброво. Тая щастлива мисъл ми се усмихна. След еднообразния живот в столицата за мене беше цял празник тая авантюра; ношуване всред Балкана, в едно шопско селце, гдето очаквах картини от живота, обстановка и впечатления съвсем други.

Аз замръкнах на върха, зад който стоеше Реброво. Пред очите ми се отваряше дълбока, пуста, дълга долина. В дъното ѝ, позамрежено вече от вечерния сумрак (ето случай за мнозина учени хора да завикат: русизъм! Аз ги пращам да се разходят из ихтиманските села, може би да научат там нещо), Искър продължаваше своенравните си лъкатушки и потъваше нататък в планината. Аз спрях коня и се взирах напред си, за да различа в някоя гънка на дола Реброво. Но никакъв признак на село. А картата ми именно тядява го туряше, с едри кубета и с кръст – знак, че притежава и черква; и срещнатите селяни въглищари ме опътваха пак в тая долина. Срещу мене, на другия край на дола, пътят се пак издигаше и виеше по едно голо бърдо. Мигар зад него се крие селото? Но как мога да продължавам и нататък? Бедния кон е подвлякъл крака, мрачната се сгъстява и прави крайно опасно движението по тоя дядоадамски друм с коварните му трапове, които зоят в него и около него! Не, невъзможно да се мисли за напредване, нито за повръщане. А мене ми е необходимо Реброво; именно в тоя дол, дето ме стигна нощта! Де го? Аз си казвам, че всичко е направило заговор, за да ме заблуди днес: и руските картографи, и тукашните шопи. Докато съм в това недоумение, там долу, отвъд Искъра показват се из пътя кола. Те са далеко от мене и надали ще бъда чути. Но аз си правя с ръка тръба на устата и питам коларите със заглушителния глас на еврейчетата вестникопродавци из софийските улици:

– Чичо! Реброво дека е?

Добрите християни ме чуват. Един посочва в дола и до мене достигат слабо тия думи:

– Слѐзни, слѐзни още, господине! – „Който пита, не скита“, казах си аз и бутам коня, успокоен, надолу; след малко време оглъбявам се в един суходол, до самите поли на другото бърдо. При няколко дебели клонести дървета стои едно ниско уединено ханче. Аз диря селото, но не го виждам. Съвсем мръкна. Приближавам до вратата и викам ханджият. Излазя ханджийката.

– Тука е Реброво, господине – отговаря тя.

– Де тука?

– На, тука, това е Реброво.

Мисля си, че нейна милост е по-слаба в географията на България, отколкото един наш учител по същия предмет. Но на моите очудени въпроси тя отговаря съвсем равнодушно, че Реброво има, но село няма. Това ханче е само Реброво!

И така, в това уединено, изгубено всред балканските безлюдности

ханче, с вид недотам успокоителен, аз трябваше да пренощувам.

„За Дон Кихота – си помислих (не знам защо тогава мислех за Дон Кихот) – това приключение би било едно от най-чудесните и рицарските. Ханчето би му се представило като един великолепен, як замък с кули и бойници, а ханджийката – прекрасната принцеса-домакиня на феодалната сграда, която му предлага гостолубието и любовта си.“

Аз попитах собственичката на замъка може ли да ми достави поне първото.

– Да спиш? Можеш – как? Имаме постеля – отговори тя.

– А нещо за хапване имаш ли? И сено за коня?

– Каквото дал господ... ще ви нахраним.

Дявол я зел, тя говори на ви сега!

– Има ли тука и други гости?

– Нямам никого.

– Ами ханджият!

– Човеко ми? Той закара въглища в градо, самичка съм тая нощ...

А сега сме двама с тебе, само двамка... – отговаря умилно ханджийката.

Не се усмихвайте – тя е бабичка.

Тя връзва коня ми за един от коловете до зида и му дава сено, а аз влязам в ханчето. То е съвсем тъмно и състои от една голяма гола стая с огнище на средата и кръчма, в която се влазя през стаята.

Бабичката дохожда и палва една газена ламба с одимена тръба и я поставя на тезгяха, гдето са наредени чаши и шулци. Фитилчето, като изфърля един шадраван дим до потона, осветлява слабо кръчмата. Няколко дъсчени рафтове с нещо си там показват, че тя е и бакалница, а две широки седалища на другата страна загатват, че тя служи и за спалня. Харно. На един стълб – увесено къс месо, изсъхнало, оплюто от мухи, отвратително. Виделината ми позволява да изгледам и бабата. Тя е жена на средна възраст – не повече от седемдесет години – (за красния пол трябва винаги да се изражаваме вежливо), но пъргава още, като всяка шопкиня. Лицето ѝ сухо, спаружено и бърчаво, завършено с остра и издадена напред брада, е снабдено с две очи с мътен и зверовит поглед; те са болни, защото непрестанно сълзят. Изпод забрадката ѝ, която държи върха на главата, падат по челото и от страните чорлави фитили от сплъстени, побелели косми. Светлината на свещта обикновено благоприятствува на женското лице и му заличава неприятните черти; но това го изкарваше още по-грозно, дори зловещо. Не, това е вещица. Аз съм уверен, че по-после ще я, видя из прозореца, че е излязла гола навън и сваля месечината...

– Аз тука ли ще спя? – питам, като посочвам едно седалище.

– Тука, господине, на земята спи ли се?

Искам да питам ще ли е захванато и другото седалище, но не дръзвам...

Тя туря да готви нещо на огнището, което се разпуши сред стаята, аз излизам навън, та се разхождам пред ханчето... Вечерния мрак е хубаво паднал, очертанятията на дърветата, яровете и другите предмети са заличени, неопределени. Върховете на отсрещните висове се чернеят в тъмното небе, по което заискряват звезди. Мърчината се плъсти още по-гъста в долчето зад хана. Там се белее нещо, като стени от разсипана сграда. Една развалина. Тя хармонира с тая пустиня. От тоя кърски вид вее голяма тъга. Глухото буботене на Искъра, скрит по-нататък, достига по-силно през вълната на неопределените нощни шумове, които есенния вятър изважда из гъстината на листата, клоните, бурените, тревите планински. „Балканът пее хайдушка песен“, спомних си аз Ботевия стих. Това ще е то. Хайдушка е и усоята тая, затънтена в дивата планина. Аз изпитвам нови ощущения, непознати досега. Извънредността на случая – да ношувам в тоя глух вертеп с тая вещица, отчуждеността ми от света, тайнствения мир, който ме окръжава – всичко това ме пленява с новостта си и смущава. Конят, доял сеното, хъхри към мене. Аз го отвързвам и вкарвам в стаята, дето готви бабата; тая стая служи и за обор. Па излязам пак навън, защото димът от огнището отравя въздуха.

– Господине, прибери се, че ще заключим – обажда ми бабичката.

– Чува ли се за лоши хора тъдява?

– Няма ги, но балкан е това.

Вечерята е сложена на една маса в кръчмата. Няколко къса месо от онова, което стои увесено, опържени в мас и остали сурови. Другата гозба е някаква неизвестна, безименна бърканика – бурения, която изпуща пара. Аз си обяснявам присъствието на това ястие, когато съглеждам, че при масичката стоят два стола, един срещу друг. Значи, другарски ще вечеряме, *tete-a-tete!* Толкоз по-добре, охотата ще порасне. Сядам. Сяда и моята дама и зафаща буренията. Сега тя ми задава въпроси за целта на моето пътуване из балкана. Аз ѝ обяснявам защо и как замръгнах тука. Пита ме доктор ли съм и знам ли лек за очебол. Двете ѝ очи непрестанно плачат, като на Мариторна (боже мой, пак Дон Кихот!). Не съм лекар, но ѝ съветвам плискане със студена вода. Тя продължава да ми описва, като млади шумно с беззъбите си челюсти сварената буренова каша, да ми описва по тънко очебола си и вежливо ме кани да ям от моята гозба, останала неначета. Благодаря покорно. Внезапно тя

престана да ме консултира за очите и се повръща на моето приключение. Моите откъслечни, сухи отговори не я удовлетворяват. Тя се нацупва. Подозрително ѝ се види и моето въздържание да кусна от кухнята ѝ. И друго нещо; вероятно във физиономията ми и в обноската ми, не говори в моя полза и недоверието на бабичката расте. Пак пита за целта, която ме води тук тая нощ... Не, това не е току тъй. Първи път тя вижда един господарин да остави рахата си в София и да дойде в Ребровската кръчма да спи на дъските. Защо? Само да ношува и утре да се върне!... Не, тоя човек не му е чиста работата. И защо пита за мъжа ѝ и има ли други гости, и когато му каза, че няма никой, той слезе от коня? Дяволия крие тоя човек...

Вероятно такива тревожни мисли минават през ума на дамата ми, защото разплаканите ѝ очи фащат да ме стрелят по-често с подозрителност. Подир вечерята тя ми донася постелка и халище. Аз я моля да ми донесе сено, безценната, спасителната постелка за туристите по целия Балкански полуостров. След като ми препоръчва да духна ламбата, преди да легна, и преглежда в пукъла до кое място стои виното, за да може утре да провери, тя минава в другата стая, която е съвсем тъмна. Аз остаям сам, се разхождам из кръчмата, като чупя корички подничев хляб, за да залъжа колкото да е гладът. Понеже бабата притвори вратата, кръчмата скоро се изпълни със задушлив кадеж от ламбата с калпавия газ. Аз бутнах вратата, за да ми влезе по-чист въздух.

– Защо отвори, господине? – зачу се из тъмнината дрезгавия глас на кръчмарката. Разбрах, че беше си легнала.

Конят, като ме видя в мрака, изпръха ми приятелски и значително, сякаш искаше да ми каже:

– Господарю, не е кавалерство да надникнеш в спалнята на една дама в negliже. Лека нощ, затвори вратата...

Навярно същите мисли имаше и ханджийката, защото вратата се захлопна пак, гласната от невидима ръка. – Веднага странен шум и блъскане фана да става зад вратата, като че опираха дървета о нея. Разбрах, че бабата се барикидираше!

Афронът беше пълен. Но нямаше какво да се прави. Реших да спя. Опитах се да затворя с вътрешния капак-сюрме третото прозорче, което до половина остояше незатулено, но колкото и да се мъчих, не можах да изтегля по-нататък капака. Закопчах си хубаво палтото, легнах на сенцето и си облегнах главата на седлото, което ми служеше за възглавница, както на хуните. Халището на целомъдрената Лукреция оставих непипнато (моля читателя да не любопитствува защо), както и ламбата

неугасена. Колко време дрямах, унесен от тревожни блянове и от еднообразната шумотевица на реката, не помня, но аз се събудих вкоченясал от студ. Изстиналият нощен вятър свободно работеше през полуотворения прозорец; и боковете ми (русизъм!) усещаха влиянието на леглото, което не бе пухово. Ламбата беше угаснала. За сън нито можеше да се мисли вече. Облегнах се на прозореца и погледнах навън. Изгряла беше месечина. Природата имаше фантастичен вид под мълчаливата завивка на тоя благ и тайнствен светлик. Дънерите, клоните на дърветата изобразяваха неподвижни фигури на човеци и самодиви в разни положения. Шумът на Искъра мелодично бухтеше в мирът на пустинята. Чудно и непостижимо величава сцена от съня на планината; аз такава не бях виждал никога. Есенна поезия на самотията. Това съзерцание ме възнаграждаваше за всичките неприятности в тая кръчма. Цял час стоях неподвижен на прозореца. Оттеглих се и пак сложих глава на моята хунска възглавница. Как да се изкара нощта?

Неудобното и кораво легло, студът, мракът, гладът правят часовете на безсънната мъчителна-дълги, като вечност. Ето че и месецът се скри, всичко потъна в пълна тъмнина. Душата ми се повече утесни. Вънкашния мрак придоби за мене нещо зложелателно, коварно, неприятелско. И шумовете пристигаха зловещи и подозрителни. Често ми се чинеше, че различавам в тях човешки говор и дебливо почукване на капака; понякога някакво мигновено притъмняване на отворения прозорец даваше ми да предполагам присъствието на човек отвън. Аз напразно исках да задуша това безпричинно, глупаво безпокойство. Мисълта за пълнейшата безлюдност на тая балканска усоя и съвършената ми безпомощност изпъкваше напред. Само конят, като се обаждаше сегиз-тогиз, правеше ми разтуха. Близостта на жива, позната твар ме поуспокояваше. Поне светлинка да има – бих земал да чета, аз имах нов вестник в джеба. Станах да подиря кибрит пипнешком, но не наидох. Бутнах вратата на кръчмата, за да питам бабата, но вратата е барикадирана. Само конят изпръха повторно в отговор на моето чукане и викане ханджийката. Тогава ударих два крака на тая крепост и лостовете паднаха. Бабата се развика в голям уплах, тя помисли, че наставка страшната катастрофа. Подозрителния гост насилствено нахлуваше в спалнята й по полунощния час, когато човеко й го няма. С каква цел? Да я души? И вик!... Пръха и хъхри шумно и конят, викам и аз колкото мога и засвидетелствувам чистотата на моите намерения. Дига се врява ужасна в тъмнината. Едвам успявам да умиря бабата. Тогава виждам в мрака, че светва жаравка в огнището, което разравят; после едно въгленче се подига нагоре

и на него зеха да духат с бледи уста. Въгленчето светваше и огряваше духалото си – една сбръчкана, изкривена от надуването, ужасна, грозна до богохулство муцуна и разфърляни, чорлаво смотани бели косми, които я забуляха до половина. Това видение в мрака на нощта беше фантастично, уродливо, страшно. Искат да убеждават някои си, че никой до този ден не е виждал вещица! Молим, молим!

Бабата, чевръсто легнала пак и теглила халището до нос, изгледа ме сърдито, когато с ламбицата в ръка аз притворих пак вратата. Но аз бях уверен, че тя сега се убеди в пълнейшата благонадеждност на госта си. Явно доказателство, че аз спечелих доверието, беше това, дето тя се не барикадира вече.

Изчетох целия вестник, от заглавието до най-последното обявление на един съдебен пристав. Аз не употребих изразителната и модна дума глътнах; съветвам и читателите си да я не употребяват, макар и фигурално, когато се касае за някои нашенски вестници: това ще бъде много неестетично... Дявол знае какви мерзости може да са *глътнали!*

Останалата част от нощта прекарах в ходене назад-напред из кръчмата. Тая балканска нощ, пълна за мен с такива силни ощущения – духовни и физически – аз си дадох дума да я не забравя, дор съм жив. Много ли има такива в дългата върволица на нашите еднообразни дни?

Съзори се. Аз стегнах бърже коня и потеглих за София, изпратен твърде дружелюбно от бабата, която щедрата заплаза за гостоприемството окончателно ми направи приятелка.

Казах в началото, че Искърския пролом по своята растяща живописност наумява един увлекателен роман. Той има над романа това преимущество, че можем да се повърнем от средата му и да отиваме към началото му, без той да изгуби нито смисъл, нито занимателност. Напротив, аз сега го намирах още по-обайно хубав, и нов и весел, в есенната си позлата, под божественото и радостно сияние на утренното сине небе.

Април 1894

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4194>]